

УДК 821.162.1.09(=161.2)

Олеся Нахлік

ORCID 0000-0003-0086-4469

УКРАЇНСЬКІ АНТОЛОГІЇ ПЕРЕКЛАДІВ ЯК ПАНОРАМА ПОЛЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: (ВІД)ТВОРЕННЯ АКСІОЛОГІЧНО- ЕСТЕТИЧНИХ ОРІЄНТИРІВ

Анотація. У статті розглянуто антології перекладів польської літератури українською мовою, видані впродовж тридцятиліття державної незалежності України. Аналіз охоплює видання поетичних, прозових антологійних текстів, а також драматургії, які визначають специфіку рецепції польського письменства в українському дискурсі. Особливу увагу приділено механізмам антологізації та ролі перекладачів та упорядників у формуванні канону інонаціональної літератури, який постає як результат не лише об'єктивного добору, а й індивідуальних естетичних і культурних орієнтацій. З'ясовано, що українські антології польської літератури як метажанр мають особливі структурні характеристики та виконують подвійну функцію: з одного боку, вони інтегрують національного читача у світовий культурний контекст, з іншого – стають способом осмислення власних ідентифікаційних проблем. Виокремлено основні тенденції: перевага авторських поетичних антологій, обмежена кількість прозових і драматичних видань, слабка аналітична рецепція антологій у науковому дискурсі.

Ключові слова: антологія, рецепція, перекладач, упорядник, текст.

Інформація про автора: Нахлік Олеся Степанівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Львівська Політехніка».

Електронна адреса: o.nakhlik@gmail.com

Olesya Nakhlik

UKRAINIAN TRANSLATION ANTHOLOGIES AS A PANORAMA OF POLISH LITERATURE: (RE)CONSTRUCTING AXIOLOGICAL AND AESTHETIC ORIENTATIONS

Abstract. *The article examines anthologies of Polish literature translated into Ukrainian and published over the thirty years of Ukraine's independence. The study covers both collections of poetry and the relatively few anthologies of prose and drama, treating them as significant testimonies of the reception of Polish culture within the Ukrainian literary and intellectual landscape. The author highlights methodological aspects of anthologization, emphasizing the role of translators-editors who, through their individual aesthetic and axiological choices, substantially shape the image of Polish literature. Rather than serving as neutral compendia, these anthologies become spaces of subjective interpretation, constructing a literary canon according to personal hierarchies of values. The analysis identifies major tendencies: the predominance of authorial poetry anthologies, the limited number of comprehensive collections of prose and essays, and the emergence of the first anthologies of drama. It is noted that these anthologies perform not only informative and popularizing functions but also a cultural role: they acquaint Ukrainian readers with the diversity of Polish literary tradition while simultaneously enabling reflection on their own identity and place within European culture. The study also explores how editorial choices, biographical notes and thematic organization contribute to contextualizing Polish authors within broader historical and literary frameworks. An important finding is the weak critical reception of such publications, which hinders their integration into broader scholarly discourse.*

The article argues that contemporary translation anthologies can be read as narratives about both the "other" and the "self". From an axiological and aesthetic perspective, they represent a shift from the traditional framing of Polish literature within the sphere of polonia slavica toward its presentation as polonia incognita, a phenomenon rediscovered in the space of Polish-Ukrainian dialogue.

Key words: anthology, reception, translator, editor, text.

Information about author: Olesya Nakhlik, Doctor of Philosophy, Institute of Computer Science and Information Technologies, Department of Applied Linguistics, Lviv Polytechnic National University.

E-mail: o.nakhlik@gmail.com

Olesia Nachlik

UKRAIŃSKIE ANTOLOGIE PRZEKŁADÓW JAKO PANORAMA LITERATURY POLSKIEJ: (OD)TWORZENIE ORIENTACJI AKSJOLOGICZNYCH I ESTETYCZNYCH

Streszczenie. Artykuł został poświęcony analizie antologii przekładów literatury polskiej jako jednego z przejawów jej obecności w przestrzeni kultury ukraińskiej w ciągu trzydziestu lat niepodległości Ukrainy. Szczególną uwagę zwrócono na fakt, że antologie – zarówno poetyckie, jak i prozatorskie czy dramatyczne – nie są wyłącznie neutralnymi zbiorami tekstów, lecz nośnikami określonej wizji literatury sąsiedniej. Ukazują one mechanizmy selekcji, hierarchizacji i interpretacji, które wynikają z indywidualnych preferencji tłumaczy oraz antologistów, a jednocześnie współtworzą obraz literatury polskiej w świadomości czytelnika ukraińskiego. Analiza wykazuje dominację antologii poetyckich, często przygotowywanych jako projekty autorskie, co podkreśla wiodącą rolę poezji w procesie wymiany literackiej. Antologie prozy i dramatu pozostają nieliczne, lecz właśnie one otwierają nowe perspektywy i stanowią istotny krok w stronę pełniejszego obrazu kultury polskiej. W tekście zostały omówione aspekty antologizacji, czyli zastosowanie kryteriów estetycznych i aksjologicznych, obecność komentarzy biograficznych czy sposób organizacji materiału, które nadają publikacjom wymiar interpretacyjny. Podkreślono również kulturotwórczą funkcję antologii, albowiem nie tylko popularyzują one literaturę polską, ale także stają się narzędziem autorefleksji, pozwalając ukraińskim odbiorcom na konfrontację z własną tradycją oraz na redefinicję tożsamości w kontekście europejskim. Zauważono, że recepcja krytyczna tych publikacji antologicznych jest stosunkowo skromna, co ogranicza ich obecność w dyskursie naukowym, mimo że pełnią one rolę ważnych dokumentów międzykulturowego dialogu.

W perspektywie aksjologiczno-estetycznej antologie można odczytywać jako narracje o „innym” i o „sobie” zarazem. Reprezentują one przesunięcie od tradycyjnego ujmowania polskiej literatury w obrębie polonia slavica ku jej prezentacji jako polonia incognita – zjawiska odkrywanego na nowo w warunkach współczesnych kontaktów polsko-ukraińskich.

Słowa kluczowe: antologia, recepcja, tłumacz, antologista, tekst.

Nota o autorze: Olesia Nachlik, Doktor filologii, Instytut Nauk Komputerowych i Technologii Informacyjnych, Katedra Lingwistyki Stosowanej, Uniwersytet Narodowy „Politechnika Lwowska”.

E-mail: o.nachlik@gmail.com

Постановка проблеми. Існування української держави впродовж майже всього ХХ ст. було підпорядковане радянським практикам тоталітарного управління з виразно імперським і деспотичним характером. Систематичне нищення української національної ідентичності здійснювалося не лише через депортації, штучно спричинені голодомори, масові репресії та війни. Культурний процес функціонував у рамках політики контрольованого розвитку з ключовими інструментами його реалізації: цензура, пропаганда та інформаційна ізоляція. Така стратегія відповідала постколоніальній логіці домінування, що мала на меті перетворити українську культуру на периферійний додаток до так званої «великої російської культури». За даними досліджень видавничого ринку, напередодні розпаду СРСР щороку в Україні виходило понад 176,8 мільйона примірників книг, з яких більшість – російською мовою. Після проголошення державної незалежності, національне книгодрукування розпочало новий етап розвитку «без великих державних видатків на пропаганду, але в „реаліях вільного ринку”» [4]. Кілька діючих видавництв-гігантів залишилися у спадок від совєтської імперії («Дніпро», «Каменяр», «Світ») і як результат приватних ініціатив активно почали створюватися нові («А-ба-ба-га-ла-ма-га» у Києві, «Фоліо» у Харкові, «Кальварія» у Львові тощо). Однак через економічну кризу поступово до середини 1990-х рр. державна частина видавничої індустрії була фактично демонтована, що призвело до стрімкого скорочення виробництва і досягнення у 1999 р. найнижчого показника – лише 0,4 книги на одну особу. Водночас національний книжковий ринок зазнавав масштабної експансії з боку російської продукції, яка завдяки податковим пільгам та нелегальному ввезенню витісняла місцеві видання. У цій ситуації тогочасна боротьба за контроль над інформаційним простором та культурною політикою все виразніше набувала ознак гібридної війни. Росія систематично реалізовувала стратегію культурно-інформаційної експансії, спрямованої на недопущення формування в Україні самостійного національного книжкового ринку та медійної сфери. Як слушно зазначає О. Забужко: «Із середини 90-х років Росія діяла дуже послідовно, щоб український книжковий ринок не став окремим національним ринком. На початку 90-х років

40% тиражів походило з Росії. Україна купувала книги, які її вбивали. Ми були зведені до маленької провінційної культури – регіональної культури великої Росії» [13].

З відновленням української державності у 1990-х роках розпочався процес деколоніальної переоцінки власної культурної спадщини, який вимагав критичного переосмислення травматичного минулого та відкриття інонаціональних культурних досвідів, раніше або цілком невідомих українському читачеві, або спотворених радянською ідеологічною доктриною. Першим важливим етапом у репрезентації польської літератури в незалежній Україні стали антології. Як свідчать спостереження, у другій половині 1990-х – на початку 2000-х рр. частка польської перекладної літератури на українському книжковому ринку неухильно зростала, однак, з огляду на слабку динаміку його розвитку, саме формат антологій відкривав можливість системного представлення здобутків польської літератури. Міркування літературознавиці О. Галети про роль антологій у національному літературному процесі, що діяли як «важливий літературний механізм на кожному з ключових етапів літературної історії: у час формування національної традиції й канону, розрізнення класичної та актуальної літератури, у період радянської ідеологізації та опору ідеологічному насильству, а також на етапі перегляду уявлень про літературу крізь призму посттоталітаризму, постколоніалізму й постмодернізму» [6, с.1]. доцільно використати під час аналізу українських антологій польської літератури. Як один з важливих елементів формування українського канону сусідньої літератури вони ще не ставали окремим об'єктом наукового зацікавлення українських полоністів чи компаративістів. Зазвичай антологічні збірки ставали матеріалом для вивчення якості перекладів (передовсім поетичних текстів) з лінгвістично-стилістичної точки зору (О. Васишин, О. Іванчик, С. Шевченко, Т. Чумак, Л. Оляндер) або рідше – антологічні збірки принагідно згадано у контексті розгляду української рецепції творчості того чи того польського автора. **Мета пропонованої статті** – систематизувати та схарактеризувати антологічні видання польської поезії, прози та драматургії. Їхню появу в українському культурному просторі вперше розглянути крізь призму виявлення

культурних запитів української читацької спільноти, а також намірів і стратегій перекладачів і укладачів на конкретному історичному зрізі – від 1991 року й до сьогодення.

Поетичні антології: «панорамний» погляд на польську літературу.

Повне детальне висвітлення української рецепції польської літератури, представленої за антологічним принципом, без сумніву, неможливе без бодай короткої згадки результату колективної праці українських перекладачів – двотомної антології опублікованої 1979 р. у одному з п'яти найбільших радянських видавництв «Дніпро» [3]. Збірка охоплювала польську поетичну традицію від «батька польської літератури», першого, хто послідовно писав художні твори польською мовою М. Рея до поетів другої половини ХХ ст., як-от Т. Ружевич, Г. Посвятовська чи Р. Воячек. І хоч видання містило насамперед авторів, легітимізованих радянським каноном, саме воно, залишаючись впродовж наступних трьох десятиліть єдиною антологічною публікацією, засвідчило тривалу присутність польської літератури в українському культурному дискурсі. Особливої цінності поява антології набувала в умовах тодішньої беззаперечної переваги перекладів іноземних (зокрема польських) творів російською мовою, адже видана великим тиражем вона пропонувала українському читачеві можливість безпосереднього доступу до польської поезії в українських перекладах, які майстерно виконали М. Бажан, В. Лучук, Р. Лубківський, М. Рябчук та ін. Безумовно, добір текстів упорядниками та перекладачами засвідчує дію цензурних механізмів та ідеологічних обмежень, які незмінно призводили до конструювання антиканону. Прикметно, до антології не був включений, зокрема, жоден твір вже відомих на той час Ч. Мілоша, В. Шимборської чи З. Герберта зі збірок, які вже встигли на той час вийти у Польщі і отримати схвальні відгуки критиків. Вірші Герберта у перекладах Г. Кочура і Д. Павличка за рішенням цензури вилучили на завершальному етапі підготовки антології через політичну активність та участь польського поета в опозиційних протестах початку 1970-х рр. Згодом, в одній з розмов вплив поезії Герберта на українське літературне середовище, Ю. Андрухович згадав про Л.

Костенко, яка, як вияв особистого протесту проти вилучення творів Герберта та Шимборської, свідомо відмовилася від розміщення у виданні своїх перекладів кількох польських авторів. У нещодавньому інтерв'ю С. Жадану українська поетеса уточнювала, що йшлося про переклади «і Ясножевської, і Павліковської, і тої ж Шимборської, і того ж Галчинського, того ж Тувіма. (...)». От, і я написала, що якщо не буде надрукована Шимборська і Герберт, так прошу повернути мені мої переклади. От і отримала відповідь: „Згідно з вашим проханням повертаємо ваші переклади” [15]. Був це символічний акт спротиву радянській цензурі та спробам ідеологічного конструювання літературного канону, який, щоправда, неоднозначно сприйняли у тогочасному культурному середовищі. Зокрема, за словами Костенко, член редколегії Д. Павличко у листі до неї вказував, що цензурні обмеження стосувалися багатьох «ідеологічно-непевних» авторів: «„Ти думаєш, що там тільки Шимборську і Герберта зняли? Там іще 14 поетів! І Марія Домбровська, і Уршуля Козьол” і додавав „А от через таких як ти, от ти ослабила антологію!”» [15]. Варто додати, що саме у 1970-ті рр. хвиля репресій проти «інакодумців» вкотре посилилася, тож в антології взагалі не згадано прізвище перекладача-шістдесятника Г. Кочура, хоч він переклав кілька десятків поетичних текстів Ю. Тувіма. Тоді ж перекладача і автора антології вибраних перекладів «Відлуння», що з'явилася 1969 р. і містила окремий, хоч не численний з точки зору уміщених поетичних зразків, розділ польської літератури (кілька віршів Л. Стаффа, М. Павліковської-Ясножевської, Є. Гординського і один вірш Т. Ружевича), виключили зі Спілки письменників із заборобою друкуватися. Довелося власні переклади публікувати під прізвищами друзів, зокрема Д. Паламарчука» [16, с.25]. Зроблені «до шухляди», позаяк не видані у антології 1979 р., переклади Г. Кочура «Голос», «Напис» і «Заповіт» Герберта разом з текстами Є. Гординського, У. Козіол, А. Каменської, В. Шимборської та Т. Ружевича з'явилися щойно 20 років потому: спершу на сторінках «Всесвіту» і літературно-мистецького щомісячника «Дніпро» (2004), а згодом у авторській антології «Третє відлуння» (2008). Двотомну антологію польської поезії, у якій у численних поетичних текстах вдалося згро-

мадити і оприятити українському читачеві розвиток польської поетичної традиції на діяхронному зрізі від епохи Відродження до сучасних авторів ХХ ст., варто трактувати як «архів», «фіксацію» матеріалу, котрий згодом стане у нагоді дослідникам для аналізу радянського етапу українсько-польського культурного діалогу.

У новому історичному періоді після 1991 р. постала потреба у ґрунтовній диверсифікації культурних надбань, зумовлених, зокрема, появою нових імен та поетичних практик. Хронологічно перша з-поміж антологій виданих у середині 1990-х рр – це двомовна антологія з назвою-цитатою з Ч. Мілоша «Dlatego że są. Antologia współczesnej poezji polskiej». Тому що вони суцї. Антологія сучасної польської поезії», що побачила світ 1996 р. у львівському видавництві «Каменярь» [31]. В укладеному корпусі поетичних зразків перекладач і упорядник С. Шевченко віддав перевагу метафізичній ліриці, а також творах, дотичним до найактуальніших соціальних процесів, щоб, як вказує у передмові польський літературознавець В. Смащ, «збагатити або, певним чином, доповнити свою рідну літературу (...)» [28, с.17]. Тож, вперше в історії українських антологій у видання уміщено переклади віршів Мілоша, Шимборської, Герберта, а також Ружевича як свідчення усвідомлення важливості цих авторів для формування повноцінного українського канону польської поезії другої половини ХХ ст. та водночас як окреслення читачеві найвиразніших тенденцій розвитку європейської культури. Позаяк антологія стала результатом безпосередніх контактів українського перекладача з польським літературним середовищем, до неї увійшли також понад сорок сучасних поетів. Для С. Шевченка була це уже друга спроба укласти антологізований образ польської поезії. Перша – антологія «Інше прохання» (Київ, 1994 р.) уміщувала переклади віршів 23 польських поетів та вийшла у вигляді комп'ютерного самвидаву накладом у 50 примірників. Саме фактор особистих контактів, який зумовив відбір матеріалу і надав антології виразних рис «авторської», гостро критикував перекладач і літературознавець О. Сливинський. На його думку, публікація «виконала скоріше протилежну функцію, ніж належить будь-якій літературній антології – замість того, щоб ознайомити читача з іно-

земним літературним процесом, пропонуючи йому найкраще, вона переносить його в хащі літературного маргінесу» [27, с.232].

У другому доповненому виданні 2005 р. [30], яке готувалося до друку уже колективом перекладачів (С. Шевченко, А. Глушак, Н. Сидяченко, О. Ірванець, Т. Карабович і ін.) зібрано поетичний доробок понад 100 польських поетів, більшість з яких належала до пісявоєнного покоління. Зауважмо, що подібно як і у першому виданні, класичні автори та нобелівські лауреати представлені програмними й радше відомими українському читацькому загалу творами, натомість маловідомих навіть на батьківщині Р. Шлівоняка, Г. Гордзея, З. Янковського тощо антологія вочевидь мала популяризувати.

Ще дві антології, що з'явилися майже в одночасі з «Тому що вони сущі» і також належали до «авторських» – «Дзвони зимою» (2000 р.) [10] та «50 польських поетів» [2] (друге доповнене видання «Дзвонів зимою» 2001 р.) – були результатом багаторічної перекладацької діяльності Д. Павличка. Дотримання перекладачем/укладачем принципу історизму, безперечно, дозволило створити фундаменальні антологічні збірки, хоч обидві характеризує поєднання суб'єктивно-об'єктивного принципу відбору не стільки персоналій, скільки віршів у якому, за словами Л. Оляндер, перекладач «виразив свою художню концепцію польської поезії» [19, с. 37]. Обидві охоплюють панораму польської поезії – від Кохановського та Морштина до зовсім молодих авторів, кожного з яких об'ємно репрезентовано (до прикладу, добірка Герберта – це 25 поетичних текстів з різних збірок). Прикметною рисою стало уміщення творів, що не увійшли до антології 1979 р. про яку, «незважаючи на чудові переклади та широкий змістовий обсяг (...)» [20, с.7], Павличко згадує як про «неповноцінну» та «скалічену» цензурними заборонами. Додатковою цінністю антологій є уміщення великих за обсягом поем польських романтиків, які вперше були опубліковані українською мовою в перекладах (зокрема, «Ангеллі» та «Година думки» Ю. Словацького), які мали б суттєво розширити уявлення українського читача про жанрову та тематичну специфіку польського романтизму.

Попри масштабність задуму досвідченого українського перекладача, «Дзвони зимою» отримали чимало критичних зауваг, що пере-

довсім стосувалися добору авторів з новітньої польської літератури. Вже згадуваний перекладач і знавець сучасного культурного процесу Польщі О. Сливинський слушно вказував, що з-поміж поетів покоління 1990-х рр. для українського читача вибрано не найяскравіших та найрепрезентативніших А. Сосновського та Д. Фокса. Втім, у другому виданні ці недоліки частково було усунуто: додано вірші талановитих і тому цілком очікуваних у змісті антології М. Светліцького, Е. Ткачишина-Дицького і М. Подгурнік, що, за словами Сливинського, надало антології бодай якоїсь завершеності. Дискусії точилися і довкола якості багатьох перекладів. Зокрема, львівський перекладач В. Дмитрук звертав увагу на труднощі адекватного відтворення римованих поезій, написаних в оригіналі білим віршем (наприклад, у Герберта), а також «суворого польського постваргардного верлібру – як у Светліцького чи Фокса», що в українських перекладах Павличка подекуди був схожим на «аморфну прозу» [11]. Додам, що багаторічна дослідниця українського табірної дискурсу Н. Колошук цілком слушно наголошує, що сьогодні вкотре актуалізується необхідність детального впорядкування дослідниками перекладацької діяльності шестидесятників, які «пройшли крізь тюрми й табори і починали писати, як правило, в ГУЛазі, а публікуватися – в умовах постійного стеження, переслідувань і заборон – лише завдяки недовгій «відлизі» [17, с.64]. У розвідці присвяченій маловідомому не тільки у читачькому середовищі, але й навіть перекладознавцям, доробку І. Гнатюка літературознавиця вказує на наявність у антології Павличка трьох віршів К.-Ц. Норвіда («До громадянина Джона Брауна», «Блакитну стрічку подаруй мені...», «Чиновники»), які, за її словами «майже дослівно збігаються з перекладами І. Гнатюка у виданні 1971 р. (...). Усього Д. Павличко подав як власні 22 переклади з Норвідових поезій. Чия помилка закралася в поважне видання, наразі важко сказати. Але звинувачувати в плагіаті І. Гнатюка, який раніше опублікував свої переклади у колективній праці, редагованій авторитетним майстром М. Бажаном, немає жодних підстав» [17, с.65].

Традицію двомовних антологій продовжив В. Гуцаленко, опублікувавши 2001 р. «Передзвони польської лютні: поетична антологія.

Dźwięki polskiej lutni: antologia poetycka» [22] як власний перекладацький доробок, що формувався «протягом п'яти десятиліть і є етапним явищем для перекладача» [25, с. 37]. До виходу антологічного зібрання, яке критики назвали «антологією польського сонету», що охоплює період від XVII століття («До пані» Яна Анджея Морштина) до сучасності («Афродіта» Богдан Задури) і містить тексти, які вперше виходять друком українською мовою, переклади В. Гуцаленка з'являлися лише у поодиноких публікаціях у збірниках та періодиці (зокрема, у журналі «Всесвіт»). Поза поодинокими короткими відгуками, антологія залишилася поза увагою українських науковців і не отримала ширшого суспільного (читацького) резонансу. Подібно радше до маловідомих належить авторська антологія перекладів А. Глушак «Польський літературний вітраж» [23], що вийшла друком 2007 р. в Одесі. Польська поезія представлена у ній від XVI до XX ст. текстами 31 поета, а також добіркою віршів (мовою оригіналу і в перекладах) українця за походженням Станіслава Місаківського (справжнє ім'я і прізвище – Володимир Дем'янок).

Львівське видавництво «Каменярь», що єдине з-посеред українських видавництв має багатолітню традицію друку саме польських поетичних антологій в українських перекладах (насамперед С. Шевченка), через тридцять років після виходу першої «Тому що вони сущі» доповнило свій видавничий доробок. У 2025 р. вийшла друком найновіша на українському книжковому ринку і водночас перша тематична антологія під досить промовистою назвою «З Україною в серці: антологія польської поезії» [12] (упорядник та перекладач С. Шевченко) з багатьма текстами (до прикладу Ф. Карпінського), що перекладені українською мовою вперше.

Безперечно, окремої дослідницької уваги заслуговують антології світової поезії з уміщеними там перекладами польської поезії. Особливо ті, які й досі залишаються зовсім невивченими, як-от: знайдений в архівах або ж розкиданий у публікаціях в часописах перекладацький доробок еміграційного перекладача та літературознавця О. Тарнавського «Поетичні переклади» (2006 р.); укладений Б. Щавурським цикл антологій «Книга смерті», «Книга любові» та «Книга жит-

тя» (2010 р.) з поезіями В. Шимборської, Е. Бриля, К.-І. Галчинського, З. Герберта, С. Гроховяка, А. Загаєвського і ін.; переклади Р. Лубківського «Слов'янське небо» (2018 р.), що вийшли у серії «Антологія світової поезії» видавництва «А-ба-ба-га-ла-ма-га»; антологія упорядника та перекладача Б. Щавурського «Європейське Середньовіччя: літературний флорилеїум» (2020 р.) з вперше виданими українською мовою класичними текстами-зразками давньої польської літератури – релігійного гімну «Богородиця» та іронічної драми релігійного штибу «Розмова Полікарпа зі Смертю».

Видані в Україні впродовж тридцятиліття державної незалежності перекладні антології польських поетичних текстів традиційно слугували радше місцем знайомства українського читача з класичним каноном авторів та програмними поетичними текстами. Українські упорядники та перекладачі орієнтувалися на ті фрагменти польської літературної традиції, які відомі у світовій культурній спадщині різними мовами. Однак, беручи до уваги, що у 1990-х рр. перше післярадянське покоління опинилося перед викликом – в умовах динамічного розвитку сучасної літератури надолужити попередні втрати, вміст антологій як панорамне відображення багатостолітнього культурного процесу у класичних творах, які зазвичай з'являлися українською мовою вперше, є радше цінністю, аніж недоліком. Хоч, безперечно, відчутною у дискурсі рецепції є відсутність бодай однієї ґрунтовної антології найновішої польської літератури. Позаяк майже усі антологічні видання були «авторськими», вони пропонували альтернативний критерій підходу до інонаціональної літератури: «суб'єктивність, заміну об'єктивного вибору індивідуальним смаком, що зацікавлює, не нав'язуючи» [6, с. 12]. Відтак рішення упорядників про уміщення до збірок маловідомих авторів з одного боку сприяло усвідомленню українським читачем варіативності сусідньої літератури, а з іншого – подекуди акцентувало увагу на «посередніх» з точки зору поетичної майстерності та ідейно-тематичного наповнення зразках культури-надавача. Варто додати, що дещо цікавішими з точки зору авторів та виявлення сміливих експериментів із мовою першотворів є чимало перекладів, опублікованих на сторінках українських періодиків

(«Всесвіт», «Кур'єр Кривбасу», «Незалежний культурологічний часопис «І», «Потяг76», «Радар»).

Антології прози та драми: творення спільнот пам'яті

На переконання сучасних українських дослідників, маргінальні в системі літератури жанри есею, щоденника, мемуарів сьогодні викликають особливий читацький і дослідницький інтерес, ставши «воістину художнім одкровенням ХХ ст» [5, с.432]. Як одну з важливих особливостей есеїстики, Т. Бовсунівська визначає «еретичність», яка «дає змогу залишитись цьому жанру в опозиції до будь-якої ідеології», руйнуючи авторитарність «чиєїсь однієї точки зору» [5, с. 424].

В радянській Україні есеїстика не мала можливостей повноцінного розвитку, оскільки цензура, підпорядковуючи тогочасну жанрову систему офіційній ідеології, не допускала анінайменшої інтелектуальної свободи, опору догматизмові і пропаганді. Одначе, саме есеїстиці вдалося залишатися альтернативним комунікативним дискурсом в умовах панування тоталітарної ідеології, а отже – після 1991 р. вона мала б стати особливо важливим елементом у відновленні інтелектуальної традиції української культури. Таку активізацію жанру з боку письменників та інтерес до нього читачів вже на початку 90-х рр. зауважує М. Гнатюк, викремлюючи як вагомі чинники «Запит на особистісний вияв концептуального бачення світу, звільнення есеїстики від цензури (...)» [7, с. 97]. Системних досліджень, присвячених українській есеїстиці сучасності як феномену, небагато, проте усі науковці одноголосно стверджують її активне функціонування та важливу роль у динаміці літературного процесу ХХІ ст. Подібно у Польщі есеїстика, яка набула особливої популярності у 1980-х рр., згодом мала помітний вплив на культурну ідентичність і суспільну поведінку поляків. 2021 р. під час фестивалю «Дні есеїстики», який проводять з нагоди премії імені Юрія Шевельова, відбулася дискусія «Есеїстика в сучасних медіа» за участі польських та українських інтелектуалів. Польська україністка О. Гнатюк, розмірковуючи про есей, зауважила, що «Він не сумісний з відсутністю свободи, адже він і є свобода. І там, де немає свободи – немає індивідуальності, особистості, тобто немає есею» [14]. Двадцять

років тому зусиллями саме О. Гнатюк спільно з М. Рябчуком і молодими перекладачами – стипендіатами Міжнародної гуманітарної школи Центрально-Східної Європи, вийшло друком перше і до сьогодні єдине українське антологічне видання польської есеїстики – «12 польських есеїв» (2001 р., накладом видавництва «Критика»). У передмові О. Гнатюк вказує, що «первісним наміром (...) було дати уявлення українському читачеві про українську та „кресову” проблематику в польській літературі» [8, с.15] (Є. Стемовський, М. Залеський, С. Вінценз, Ч. Мілош тощо). Однак, після усвідомлення існування в незалежній Україні масштабної прогалини, сформованої тривалим цілеспрямованим витісненням радянською цензурою жанру есеїстики і з національних надбань української культури, і як здобуток інонаціональних літератур через переклади, книжку сформували за іншим критерієм. До антології, вдало поділеної відповідно до найважливіших проблем сучасної польської культури на розділи: «Діалог із Заходом» (про культурну ідентичність), «Романтична спадщина», «Порахунки з комунізмом» (ставлення до культурно-історичної спадщини) та «(Пост)модернізм? (виклики сьогодення)», увійшли ключові для розуміння українським читачем «як сусіднього (польського), так і власного (українського) культурно-історичного досвіду» [8, с.15] тексти (як-от «Арль» З. Герберта, «У пошуках варвара» Л. Колаковського, «Новомова» М. Гловінського, «Смерть старого більшовика» А. Вата тощо). Деякі з текстів українською публікувалися уперше, а деякі вже друкувалися приблизно у той самий часовий відрізок на сторінках газети «Критика» та «Незалежного культурологічного часопису «Ї». Звісно, що антологічний вибір був суб'єктивний і обмежений видавничими можливостями, тому то в передостанній частині передмови упорядниці спеціально зупинилася на докладному розгляді імен та текстів, яких в антології бракує [8, с.15], однак які вплинули на (пере)творення національної духовної культури поляків і які, безумовно, варто відкрити українцям як елемент взаємопізнання двох культур через «пізнавання, осмислення і зіставлення спільного досвіду» [8, с.16].

Вдруге О. Гнатюк долучилася до створення антології, що вийшла друком у 2018 р. у «Видавництві Старого Лева» під назвою «Модер-

ністки. Антологія польської жіночої прози міжвоєнного періоду» [18]. Збірка охоплювала 43 оповідання, есеї та статті шістнадцяти письменниць міжвоєнної доби, більшість з яких вперше перекладено українською мовою. Упорядниці обмежувались класичними літературними канонами, а критерієм відбору текстів слугувала їхня художня цінність та проблематика, позаяк, вказує у огляді видання на сторінках «Критики» О. Грудка, «усі тексти так чи так зосереджено на темах, пов'язаних із жінками: це оповідання про стосунки з чоловіками і дітьми, в сім'ї та спільнотах, на роботі та в умовах війни, на допитах, у судах та в'язницях» [9]. Антологія стала важливим доповненням до видань української жіночої прози, що почали з'являтися на українському книжковому ринку останнього десятиліття, як-от, «З непокритою головою» (2013 р.) чи «Райська яблінка. Антологія української малої жіночої прози Галичини міжвоєнного періоду» (2014 р.), які є найбільш тематично близькими до згаданої польської антології у перекладах. Слід додати, що слушно зауважує В. Агеева – навіть маючи вже власний голос, українська жінка як авторка замовкла у радянський період, оскільки її нарративи не відповідали методу соціалістичного реалізму. У новітній українській культурі зацікавлення жіночою перспективою світосприйняття поступово зростає і свідченням є незмінна поява чималої кількості нових видань з уявленням сучасному українському читачеві складності й змінності жіночих досвідів у національній культурі, ролі у суспільно-політичному дискурсі. Додам, що результатом прагнення повернути до культурного обігу тексти, які з різних причин були забуті, малознані, чи маргіналізовані, є вихід друком 2017 р. у Польщі збірки «Modernistki. Antologia ukraińskiej prozy kobiecej okresu międzywojennego» («Модерністки. Антологія української жіночої прози міжвоєнного періоду»), яка, за словами О. Забужко, «відкриває польському читачеві жіночий континент, забутий у літературному ландшафті міжвоєнної Європи» [24].

З усього масиву українських антологічних проєктів польської літератури в перекладах, які вдалося реалізувати впродовж останніх тридцяти років, вийшли друком лише дві антології прози, кожна з яких формувалася за тематично-аксіологічним принципом. Натомість ан-

тологій з широким хронологічним охопленням (подібних до антологій поезії) наразі немає, чи то з огляду на жанрово-структурні особливості прози, чи то сформовані видавничо-культурні традиції. Обидва видання варто розглядати як результат особистої ініціативи і заангажованості дослідників, їхнього переконання у необхідності введення таких текстів до українського культурного простору саме у форматі антологій, а не лише як окремих видань або публікацій у часописах.

2013 р. у видавництві «Темпора» побачила світ єдина видана українською мовою антологія польських драматичних текстів «Сповідь після зламу» Результатом перекладацької роботи О. Бойченка, А. Бондаря та О. Ірванця стали «Сім польських драм початку нового тисячоліття, написаних сімома автор(к)ами кількох поколінь, у різних стилях і на різну проблематику» [26]. Виведений у назву «злам» – це падіння Берлінського муру і унікальний історичний досвід, який уможливив початок формування феномену нової польської драматургії початку ХХІ ст., що «виглядає розп'ятою між порахунками з минулим і критикою сучасності» – пише у передмові «Навіщо ці п'єси з Польщі?» упорядник антології польський театральний критик Р. Павловський [21, с.4]. Це «нове драматичне мислення всього регіону», скристалізоване у інтерпретаціях сучасних польських драматургів (Т. Слободзяника, М. Вальчака і ін.), мало б стати для українського читача цікавим та актуальним з точки зору заторкнутої проблематики. В огляді на сторінках «Критики» Р. Свято розгорнуто схарактеризувала проблемно-тематичне наповнення антології: «від (пере) осмислення історичних травм — як власного покоління («перехідні» 1980-ті, злиденні 1990-ті), так і генерації своїх батьків і дідів (Варшавське повстання, Голокост, воєнний стан 1981-го тощо), до «обсмоктування» розмаїтих досвідів покоління 2000-х, що живе вже в реаліях вільного ринку та глобалізованого світу, але відчувається не менш загубленим» [26]. Окремо варто вказати, що антологія вперше трансформувала рецепцію польської драматургії, яка традиційно реалізовувалася передовсім на сценах українських театрів (творчість В. Гобровича, Т. Ружевича) у формат друкованих текстів, суттєво розширюючи в такий спосіб і коло потенційних реципієнтів, і також саму модель рецепції.

Уміщені до збірки «Все у нас гаразд» Д. Масловської та «Чекаючи на турка» А. Стасюка, відомих уже довший час в українській культурі як прозаїків, відкривають їх у новому творчому вимірі. Додам, що майже тоді ж зусиллями рок-музиканта і актора Харківського театру «Арабески» М. Барбари в українському культурному просторі через постановки і видання у перекладах (наразі найбільше україномовне зібрання п'єс «Винт чи бридж», 2013 р.) зародилася рецепція п'єс яскравого провісника театру абсурду Станіслава-Ігнаці Віткевича.

Висновки та перспективи дослідження. Деякі тенденції в антологізації інонаціональної літератури увиразнюються щойно лише за умови застосування хронологічного принципу укладання аналізованого матеріалу. Такий методологічний підхід дозволив простежити поступові трансформації та виявити акценти української рецепції польської літератури у антологіях перекладів упродовж усього періоду державної незалежності. Насамперед, варто вказати, що загальна кількість видань такого типу залишається досить низькою у порівнянні з іншими форматами публікацій. Цей факт, імовірно, є свідченням зосередження перекладачів та видавців на наближенні українським реципієнтам надбань сусідньої літератури через процес індивідуалізації рецепції – видання твору\сукупності творів конкретних авторів окремими книжками, а також про суттєву роль української періодики, у якій впродовж десятиліть виходять переклади поетичних і прозових (навіть великих за обсягом, як скажімо «Поневолений розум» Ч. Мілоша) текстів польських літераторів.

Виразна перевага авторських поетичних антологій вказує на посилення ролі не лише перекладача, але й упорядника: «із виконавця суто технічних функцій він перетворюється на зацікавленого читача, готового поділитися своїм унікальним читацьким досвідом. Не створюючи власного твору, упорядник все ж таки бере безпосередню участь у розгортанні дискурсу та ініціює появу тексту» [6, с. 13]. Антології С. Шевченка, Д. Павличка, В. Гуцаленка, А. Глушака вказують на певну асинхронність української рецепції стосовно розвитку польської літератури, про що іноді в українських рецензіях згадано у негативних конотаціях як про рецепційну «неповносправність».

У сучасному антологічному дискурсі зникає посередницька роль російської імперської культури, що у період УРСР вибудовувала інтерпретацію польської літератури крізь призму слов'янської «геніальності», нівелюючи національну своєрідність. Промовисті назви антологій незмінно скеровують рецептивну оптику українського читача. Впорядкування літературного матеріалу найчастіше здійснюється з перспективи важливості потреб культури-реципієнта, а щойно після цього – естетичної цінності текстів культури-джерела. Водночас відкритим залишається питання слабкої рецепції антологій у текстах-реакціях (літературно-критичні відгуки, рецензії, наукові студії тощо) як наступний етап засвоєння та функціонування літератури в інонаціональному культурному середовищі. Феномен польської літератури в сучасних українських антологіях як форма творення розповіді про чужу і власну культуру водночас підтверджує тезу, що видання радянського часу здебільшого уміщували польську культуру радше у площину *polonia slavica*, тоді як антології після 1991 і дотепер (поетичні, але більшою мірою – прозові) у площину відкриття *polonia incognita*.

ЛІТЕРАТУРА

1. О. Гнатюк (Ред.). *12 польських есеїв* (2001). Критика.
2. 50 польських поетів: Антологія польської поезії (2001) (Д. Павличко, Пер.). Видавництво Соломії Павличко «Основи».
3. *Антологія польської поезії у 2-х томах* (1979) (В. Ведіна, Упор.). Дніпро.
4. Батуревич І., Хмельовська О. (2021, 19 листопада). 30 років незалежного книговидання в Україні. Читомо. Культура читання і мистецтво книговидання. Взято 30 вересня 2025 з <https://chytomo.com/30-rokiv-knyhovydannia/>
5. Бовсунівська Т. (2008). *Основи теорії літературних жанрів: монографія*. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет»
6. Галета О. І. (2015). *Антологія як спосіб репрезентації української літератури кінця ХІХ – початку ХХ століття* [Автореф. дис. д. філол.н., Львівський національний університет імені І. Франка]. Львівський національний університет імені І. Франка. https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/aref_galeta.pdf
7. Гнатюк М. (2015). Жанрово-тематична парадигма сучасної есеїстики. *Літературознавчі студії*, 1(1), 96–104. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_1%281%29__13

8. Гнатюк О. (2001). Межі і безмежжя літератури. У *12 польських есеїв*. (с. 7–17). Критика.
9. Грудка, О. (2020). Катажина Котинська, Івона Борушковська, Оля Гнатюк. Модерністки. Антологія польської жіночої прози міжвоєнного періоду. Критика, 5–6. <https://krytyka.com/ua/reviews/modernistky-antolohiya-polskoi-zhinochoi-prozy-mizhvoiennoho-periodu>
10. *Дзвони зимою: Антологія польської поезії* (2000) (Д. Павличко, Пер.). Видавництво Соломії Павличко «Основи».
11. Дмитрук В. (2000, 27 липня). Збігнев Герберт в українських перекладах. «Незалежний культурологічний часопис „І”», lviv.ua/seminary/2000/sem27-07.htm.
12. *З Україною в серці: Антологія польської поезії* (2025) (С. Шевченко, Пер.) Каменярь.
13. Забужко О. (2024). Знищення книжкового ринку, шістдесятництво, боротьба за українську культуру [Відео]. Точка опори. Телеканал ДІМ. <https://www.youtube.com/watch?v=e2kb5gnPMCE>.
14. Загоруй А. (2021, 2 лютого). Есеїстика: про свободу мислення та суголосність часу. Читомо. Культура читання і мистецтво книговидавання. Взято 30 вересня 2025 <https://chytomo.com/eseistyka-pro-svobodu-myslennia-ta-suholosnist-chasu/>
15. «Зате я не займалася соцреалізмом» Ліна Костенко: велике інтерв'ю, частина друга. (2025). «Радіо Хартія». <https://radiokhartia.com/texty/zate-ia-ne-zaimalasia-sotsrealizmom-lina-kostenko-velyke-interviu-chastyna-druha/>
16. Зорівчак Р. (2006). У духовно-культурному полі Григорія Кочура. У *Григорій Кочур. Бібліографічний покажчик: у 2-х ч.* (С.5–54). Львівський національний університет ім. І. Франка.
17. Колошук Н. (2014). Переклади з польської поезії у спадщині Івана Гнатюка. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство*, 9, 64–69.
18. *Модерністки. Антологія польської жіночої прози міжвоєнного періоду* (2018) (О. Гнатюк, К. Котинська, І. Борушковська, Уклад). Видавництво Старого Лева.
19. Оляндер Л. (2010). Антологія «50 польських поетів» у перекладі Д. Павличка: художня концептуальність і поетика. *Studia methodologica*, 30, 36–38.
20. Павличко Д. (2001). Моя антологія польської поезії. У *50 польських поетів: Антологія польської поезії*. (С. 7–10) (Д. Павличко, Пер.). Видавництво Соломії Павличко «Основи».
21. Павловський Р. (2014) Навіщо ці п'єси з Польщі? У *Сповідь після зламу: антологія сучасної польської драматургії*. (С.4–40). Темпора.

22. *Передзвони польської лютні: поетична антологія* (2001). (В. Гуцаленко, Пер.). Воєнне видавництво України «Варта».
23. *Польський літературний вітраж*. (2007). (А. Глушак, Пер.). Маяк.
24. Пьотровський М. (2023, 29 листопада). Відкриття української класики. Читач на нових континентах. Culture.pl. Взято 30 вересня 2025 з <https://culture.pl/ua/stattia/vidkryttya-ukrayinskoyi-klassyky-chytach-na-novykh-kontynentakh>
25. Радишевський Р. (2001). П'ять століть польської поезії. У *Передзвони польської лютні: поетична антологія* (С.20–39) (В. Гуцаленко, Пер.). Воєнне видавництво України «Варта».
26. Свято, Р. (2014). Сповідь після зламу. Антологія сучасної польської драматургії. Критика, 5–6(199–200). <https://krytyka.com/ua/reviews/spovid-pislya-zlamu-antolohiya-suchasnoyi-polskoyi-dramaturhiyi-0>
27. Сливинський О. (2007). Найновіша польська література в українських перекладах: тенденції та перспективи. *Бруно Шульц і культура Пограниччя. Матеріали двох перших едіцій Міжнародного Фестивалю Бруно Шульця в Дрогобичі*, 230–239.
28. Смащ В. (1996). Зустрічі у вірші. У *Тому що вони суцї: антологія сучасної польської поезії. Dlatego że są. Antologia współczesnej poezji polskiej* (С. 15–17). (С. Шевченко, Пер.). Каменяр.
29. *Сповідь після зламу: Антологія сучасної польської драматургії* (2014). Темпора.
30. *Тому що вони суцї: антологія сучасної польської поезії. Dlatego że są. Antologia współczesnej poezji polskiej* (2005). (С. Шевченко, Пер.). 2-ге вид. Каменяр.
31. *Тому що вони суцї: антологія сучасної польської поезії. Dlatego że są. Antologia współczesnej poezji polskiej*. (1996). (С. Шевченко, Пер.). Каменяр.
32. Шевченко С. (1999). Про особливості перекладу сучасної польської поезії українською мовою. *Слово і час*, 4–5.

REFERENCES

1. О. Hnatiuk (Red.) *12 polskykh eseiv*. (2001). Krytyka. [in Ukrainian]
2. *50 polskykh poetiv: Antolohiia polskoi poezii* (2001) (D. Pavlychko, Per.). Vydavnytstvo Solomii Pavlychko "Osnovy". [in Ukrainian]
3. *Antolohiia polskoi poezii u 2-kh tomakh* (1979) (V. Vedina, Upor.). Dnipro. [in Ukrainian]
4. Baturevych I., Khmelovska O. (2021, 19.11.). 30 rokiv nezalezhnoho knyhovydannia v Ukraini. Chytomo. The Kultura chytannia i mystetstvo knyhovydannia. 30.09.2025. <https://chytomo.com/30-rokiv-knyhovydannia/> [in Ukrainian]
5. Bovsunivska T. (2008) *Osnovy teorii literaturnykh zhanriv: Monohrafiia*]. Vydavnycho-polihrafichniy tsentr "Kyivskyi universytet". [in Ukrainian]

6. Galeta O. I. (2015). *Antolohiia yak sposib reprezentatsii ukrainskoi literatury kintsia XIX – pochatku XX stolittia* [Avtoref. dys. d. filol.n., Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni I. Franka]. Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni I. Franka. https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/12/aref_galeta.pdf [in Ukrainian]
7. Hnatiuk M. (2015). Zhanrovo-tematychna paradyhma suchasnoi eseistyky. *Literaturoznavchi studii*, 1(1), 96–104. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lits_2015_1%281%29__13 [in Ukrainian]
8. Hnatiuk O. (2001). Mezhi i bezmezhzhia literatury. In *12 polskykh eseiv*. (P. 7–17) Krytyka. [in Ukrainian]
9. Hrudka O., (2020). Kotynska K., Boruszkowska I., Hnatiuk O. Modernistky. Antolohiia polskoï zhinochoï prozy mizhvoiennoho periodu. Krytyka, 5–6. <https://krytyka.com/ua/reviews/modernistky-antolohiya-polskoi-zhinochoi-prozy-mizhvoiennoho-periodu> [in Ukrainian]
10. Dzvony zymoïu: *Antolohiia polskoi poezii* (2000) [D. Pavlychko, Per.] Vydavnytstvo Solomii Pavlychko “Osnovy”. [in Ukrainian]
11. Dmytruk V. (2000, 27.07.) Zbigniev Herbert v ukrainskykh perekladakh. *Nezaleznyi kulturolohichni chasopys “Yi”*, lviv.ua/seminary/2000/sem27-07.htm [in Ukrainian]
12. *Z Ukrainoiu v serts: Antolohiia polskoi poezii* (2025). [S. Shevchenko, Per.]. Kameniar. [in Ukrainian]
13. Oksana Zabuzhko (2024) *Zabuzhko Oksana: znyshchennia knyzhkovoho rynku, shistdesiatnytstvo, borotba za ukrainsku kulturu* [Video]. Tochka opory. Telekanal DIM channel. <https://www.youtube.com/watch?v=e2kb5gnPMCE> [in Ukrainian]
14. Zagoruy A. (2021, 02.02.). Eseistyka: pro svobodu myslennia ta suholosnist chasu. Chytomo. Kultura chytannia i mystetstvo knyhovydannia. 30.09.2025. <https://chytomo.com/eseistyka-pro-svobodu-myslennia-ta-suholosnist-chasu/> [in Ukrainian]
15. «Zate ya ne zaimalasja sotsrealizmom» – Lina Kostenko: velyke interviiu, chastyna druha. “Radio Khartiia” (2025). <https://radiokhartia.com/texty/zate-ia-ne-zaimalasja-sotsrealizmom-lina-kostenko-velyke-interviu-chastyna-druha/> [in Ukrainian]
16. Zorivchak R. (2006). U dukhovno-kulturnomu poli Hryhoriia Kochura. In *Hryhorii Kochur. Bibliohrafichni pokazhchyk: u 2-kh ch.* (pp. 5–54). Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni I. Franka. [in Ukrainian]
17. Koloshuk N. (2014). Pereklady z polskoi poezii u spadshchyni Ivana Hnatiuka. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Filolohichni nauky. Literaturoznavstvo*, 9, 64–69. [in Ukrainian]
18. *Modernistky. Antolohiia polskoi zhinochoï prozy mizhvoiennoho periodu* (2018) (O. Hnatiuk, K. Kotynska, I. Borushkovska, Uklad.). Vydavnytstvo Staroho Leva. [in Ukrainian]

19. Oliander L. (2010). Antolohiia «50 polskykh poetiv» u perekladi D. Pavlychka: khudozhnia kontseptualnist i poetyka. *Studia Methodologica*, 30, pp. 36–38. [in Ukrainian]
20. Pavlychko D. (2001). Moia antolohiia polskoi poezii. In *50 polskykh poetiv: Antolohiia polskoi poezii* (pp. 7–10) (D. Pavlychko, Per.). Vydavnytstvo Solomii Pavlychko “Osnovy”. [in Ukrainian]
21. Pavlovskyi R. (2014). Navishcho tsi piesy z Polshchi? In *Spovid pislia zlamu: antolohiia suchasnoi polskoi dramaturhii*. (pp. 4– 40). Tempora. [in Ukrainian]
22. *Peredzvony polskoi liutni: poetychna antolohiia*. (2001) (V. K. Hutsalenko, Per.). Voienne vydavnytstvo Ukrainy “Varta”. [in Ukrainian]
23. *Polskyi literaturnyi vitrazh: zbirka poezii* (2007). (A. Hluscak, Per.). Mayak. [in Ukrainian]
24. Piotrowski M. (2023, 29.11.). Vidkryttia ukrainskoi klasyky. Chytach na novykh kontynentakh. Culture.pl. 30.09.2025. <https://culture.pl/ua/stattia/vidkryttia-ukrayinskoyi-klasyky-chytach-na-novykh-kontynentakh> [in Ukrainian]
25. Radyshevskyi R. (2001). Piat stolit polskoi poezii. In *Peredzvony polskoi liutni: poetychna antolohiia*. (V. K. Hutsalenko, Per.) (pp. 20–39). Voienne vydavnytstvo Ukrainy “Varta”. [in Ukrainian]
26. Sviato R. (2014). Spovid pislia zlamu. Antolohiia suchasnoi polskoi dramaturhii. Krytyka, 5–6(199–200). <https://krytyka.com/ua/reviews/spovid-pislya-zlamu-antolohiya-suchasnoyi-polskoyi-dramaturhiyi-0> [in Ukrainian]
27. Slyvynskyi O. (2007). Nainovisha polska literatura v ukrainskykh perekladakh: tendentsii ta perspektyvy. *Bruno Shults i kultura Pohranychchia. Materialy dvokh pershykh edytsii Mizhnarodnoho Festyvaliu Bruno Shultsa v Drohobychi*, 230–239. [in Ukrainian]
28. Smasz W. (1996). Zustrichi u virshi. In *Tomu shcho vony sushchi: antolohiia suchasnoi polskoi poezii*. (S. Shevchenko, Per.). (pp. 15– 17). Kameniar. [in Ukrainian]
29. *Spovid pislia zlamu: Antolohiia suchasnoi polskoi dramaturhii* (2014). Tempora. [in Ukrainian]
30. *Tomu shcho vony sushchi: antolohiia suchasnoi polskoi poezii* (2005). (S. Shevchenko, Per.). 2he vyd. Kameniar.
31. *Tomu shcho vony sushchi: antolohiia suchasnoi polskoi poezii*] (1996) (S. Shevchenko, Per.). Kameniar. [in Ukrainian]
32. Shevchenko S. (1999). Pro osoblyvosti perekladu suchasnoi polskoi poezii ukrainskoiu movoiu. *Slovo i Chas*, 4–5. [in Ukrainian]